

Nodarbinātības polarizācija un darba vietu kvalitāte krīzes laikā: Eiropas darba vietu uzraudzība 2013. gadā

Kopsavilkums

Ievads

Eiropas darba tirgū radās gandrīz 30 miljoni jaunu darba vietu nodarbinātības radīšanas zelta laikmetā pirms 2008. gada lielās krīzes. Pēc tam tirgi zaudēja piecus miljonus darba vietu, un atkal strauji augošais bezdarbs atrodas savā augstākajā punktā kopš deviņdesmito gadu beigām. Otrais Eiropas darba vietu uzraudzības ziņojums aplūko sīkāk nesenās pārmaiņas nodarbinātībā dalībvalstu un Eiropas līmenī. Analīzē ir apskatīti trīs atsevišķi periodi:

- pirmskrīzes perioda nodarbinātības pieaugums (1995. – 2007. gads);
- lielā krīze (2008. – 2010. gads);
- apstājusies ekonomikas atveseļošanās (2011. – 2012. gads).

„Darba vietās balstīta” pieeja ir izmantota, lai raksturotu pārmaiņas nodarbinātībā kvantitatīvi (radīto vai likvidēto darbavietu skaits) un kvalitatīvi (darba vietu veidi).

Politikas konteksts

ES „Eiropa 2020” gudras, ilgspejīgas un integrējošas izaugsmes stratēģija paredz augsta nodarbinātības un ražīguma līmeņa veicināšanu. Tas nozīmē jaunu koncentrēšanos uz agrākās Lisabonas stratēģijas „vairāk un labākas darba vietas” mērķiem. Lielāka darba vietu skaita nodrošināšana ir nepieciešama, lai risinātu augsto bezdarbnieku rindu problēmu, kas dažās dalībvalstīs sasniedz tādus apjomus, kas rada īstu apdraudējumu sabiedriskajam mieram un ilgspejīgai ekonomikas izaugsmei. Tomēr Eiropā ir nepieciešamas arī labākas un produktīvākas darba vietas, ja tā vēlas atkal veiksmīgi paaugstināt savu iedzīvotāju dzīves standartus augošā un integrējošā globālajā ekonomikā.

Eiropas Komisijas 2012. gada Ziņojums „Virzoties uz ekonomikas atlabšanu ar daudzām jaunām darba vietām” nosaka vairākus sektorus, kuros nodarbinātības izaugsme ir uzskatīta par visvairāk iespējamu, t.i., veselības aprūpe, informācijas un komunikāciju tehnoloģijas, personiskie un mājsaimniecības pakalpojumi, kā arī daudzsoļošā un grūti definējamā „videi draudzīgo darba vietu” kategorija. Šajā ziņojumā pieņemtā darba vietās balstītā pieeja nodrošina jaunākos datus par nodarbinātības līmeņiem un darba vietu kvalitāti augošos un mazinājuma sektoros un profesijās.

Šī pieeja paredz raksturot darba vietu kā konkrētu profesiju noteiktā nozarē, izmantojot Starptautisko standartizēto procesiju klasifikatoru (ISCO profesijām un NACE nozarēm) un raksturojot pārmaiņas nodarbinātībā katrā dalībvalstī un ES kopumā. Darba vietu klasificēšana pēc darba algas, izglītības līmeņa vai plašāka daudzdimensiju darba vietas kvalitātes indeksa piešķir analīzei kvalitatīvo dimensiju.

Darba vietās balstīto pieeju deviņdesmitajos gados Savienotajās Valstīs pirmoreiz pielietoja Nobela prēmijas laureāts Joseph Stiglitz, un vēlāk Erik Olin Wright un Rachel Dwyer to pilnveidoja. Konkrētais jautājums, ko aplūkoja šis agrākais amerikāņu darbs, vai darba vietu pieaugums tiek panākts uz darba vietas kvalitātes rēķina, laika gaitā ir kļuvis niansētāks. Darba vietās balstītā pieeju īpaši izmantoja, lai noteiktu to apjomu, pie kura attīstīto ekonomiku nodarbinātības struktūras polarizējas, izraisot vidēji apmaksāto darba vietu skaita samazināšanos vai izzušanu, vai tiek jauninātas (augsti kvalificēto un augsti apmaksāto darba vietu izaugsme) atbilstoši prognozēm par kvalifikācijas ietekmētām tehnoloģiju maiņām.

Būtiskākie secinājumi

- Nodarbinātības sagraušana Eiropā krīzes laikā ir izraisījusi polarizāciju darba algu struktūrā. Liela daļa iznīcināto darba vietu bija vidēji apmaksātas profesijās ražošanā un būvniecībā. Kaut arī iepriekšējā periodā (1995. – 2007. gads) notika polarizācija, tā bija daudz vājāk izteikta. To kompensēja arī ievērojami lielākie strukturālie jauninājumi.
- Krīze ne vien akcentēja polarizāciju vairumā valstu, bet arī ievērojami samazināja strukturālo pārmaiņu daudzveidību Eiropā. Tā kā izaugsmes laikā ar Eiropas institucionālajām grupām tika saistīti dažādi modeļi (polarizācija kontinentālajā Eiropā, jauninājumi ziemeļvalstīs un vidēji apmaksātu darba vietu skaita pieaugums dienvidos), vairums valstu krīzes laikā piedzīvoja kādu no polarizācijas veidiem.
- Periodā no 2011. līdz 2012. gadam pārmaiņas nodarbinātībā notika ar mazāku polarizāciju, ar lielāku izaugsmi augsti apmaksātām darba vietām, vājāk izteiktu mazināšanos vidēji apmaksātām darba vietām un salīdzinoši lielāku mazināšanos zemu apmaksātām darba vietām. Nodarbinātības modeļi valstīs ar elastīgākiem darba tirgiem īpaši uzrādīja izteiktākus jauninājumus, bet valstīs ar stabilu nodarbinātības mazināšanos polarizācija turpinājās.
- Darba vietu polarizācijas procesu pat krīzes laikā lielākoties ierobežoja darba algu struktūra. Klasificējot darba vietas pēc to vidējā izglītības līmeņa vai darba vietas kvalitātes nefinanšu īpašībām, strukturālo pārmaiņu process kopš 1995. gada ir bijis viens no tiem aspektiem, kuros ir novēroti jauninājumi gandrīz visās ES valstīs. Tas tā notika, jo tām darba vietām, kuru ieņēmēji bija atbildīgi par vidēja līmeņa darba algu kvintilēm, ir tendence pārņemt zemākus amatus, ja tos raksturo vidējs izglītības līmenis vai darba vietas nefinanšu īpašība, nevis darba alga (vīriešu dominētajās darba vietās ražošanā un būvniecībā).
- Augsti apmaksātās darba vietas bija daudz elastīgākas krīzes laikā un turpināja izaugsmi (kaut arī margināli) pat lielās krīzes grūtākajos periodos. Pirmo divu krīzes gadu laikā augsti apmaksāto darba vietu skaita pieaugumu lielākoties uzturēja zināšanu intensīvie pakalpojumi valsts sektorā (galvenokārt, veselības un izglītības nozarēs). Laikā no 2011. līdz 2012. gadam galvenā koncentrēšanās pievērsās zināšanu intensīvajiem pakalpojumiem valsts sektorā, radot vairāk nekā 400 000 jaunu darba vietu šā perioda algu sadalījuma galvenajā kvintilē visā ES.
- Krīze veicināja sievietes iesaistīšanos darba tirgū gan attiecībā uz nodarbinātības rādītājiem, gan iekļūšanu augstākajos nodarbinātības struktūras līmeņos. Sievietes palielināja savu procentuālo daļu nodarbinātībā, īpaši, vidēji apmaksātās un labās darba vietās (ar augstākām kvintilēm). Daļēji tas ir noticis, jo sievietes dominē tādās augošos sektoros kā veselības nozare, bet ir maz nodarbinātas tādās mazinājuma sektoros kā būvniecība. Tas arī atspoguļo sievietes augstāko izglītības līmeni laikā, kad kvalifikācija kā faktors labākas kvalitātes darba vietas iegūšanai ieguva vēl lielāku nozīmi.

Papildu informācija

Šis ziņojums „Nodarbinātības polarizācija un darba vietu kvalitāte krīzē: Eiropas darba vietu uzraudzība 2013. gadā” ir pieejams vietnē: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1304.htm>

Papildu informācijai lūdzam sazināties ar izpēti vadītāju John Hurley, izmantojot e-pastu: joh@eurofound.europa.eu